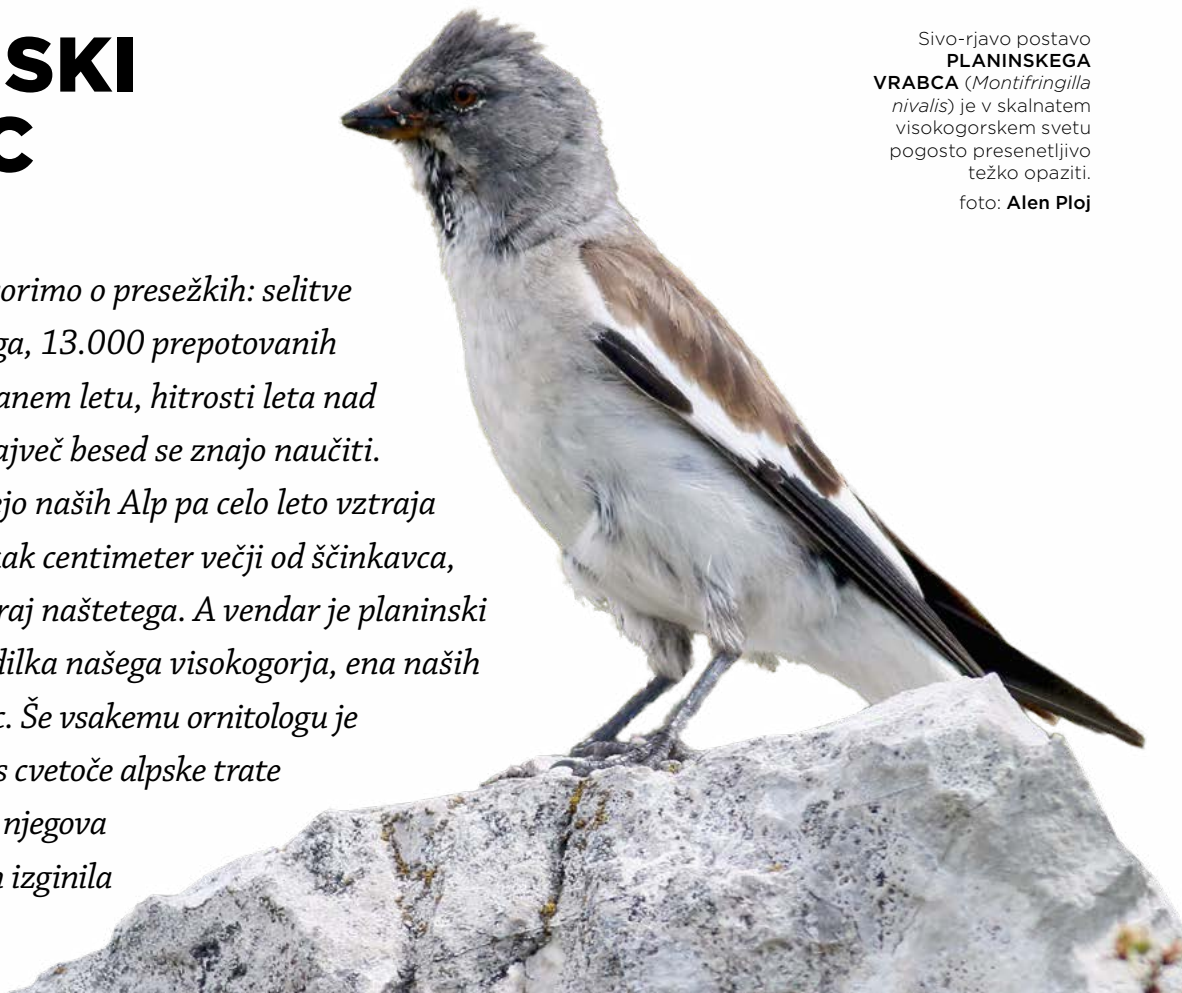

PLANINSKI VRABEC

// Mitja Denac

Pri pticah pogosto govorimo o presežkih: selitve z enega pola na drugega, 13.000 prepotovanih kilometrov v nepretrganem letu, hitrosti leta nad 350 km/h ... še celo največ besed se znajo naučiti. Visoko nad gozdno mejo naših Alp pa celo leto vztraja nenavaden ptiček, le kak centimeter večji od ščinkavca, ki ne zmore nič od zgoraj naštetega. A vendar je planinski vrabec, ta redka gnezdilka našega visokogorja, ena naših najbolj ekstremnih ptic. Še vsakemu ornitologu je poskočilo srce, ko se je s cvetoče alpske trate kot bel metulj dvignila njegova nezamenljiva pojava in izginila v hlad mogočnih sten.

Sivo-rjavo postavo **PLANINSKEGA VRABCA** (*Montifringilla nivalis*) je v skalnatem visokogorskem svetu pogosto presenetljivo težko opaziti.
foto: Alen Ploj

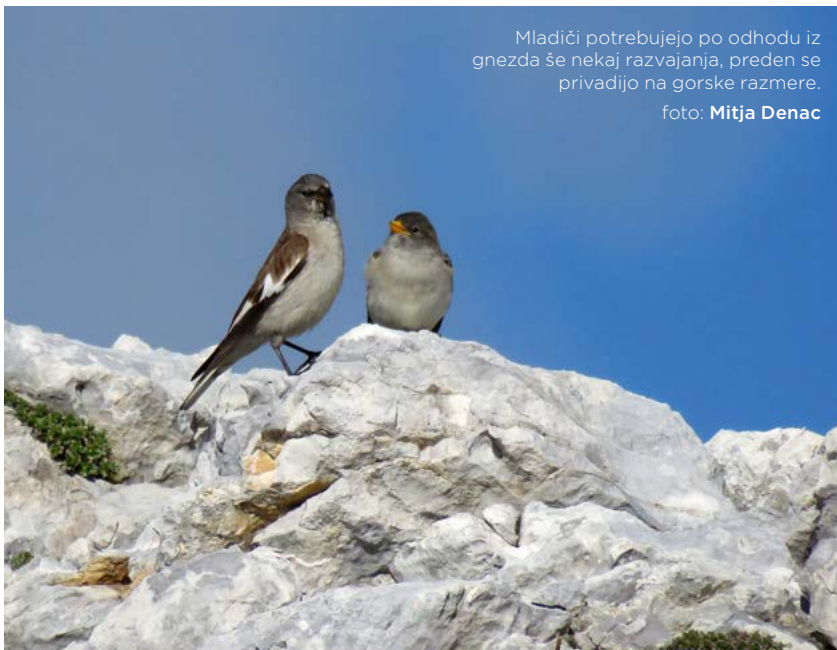
PRAVI HRIBOVČ

Le težka bomo našli ptico, ki je goram zvesta tako kot planinski vrabec. Od Pirenejev sega njegov razdrobljeni areal prek Alp, južnega Balkana in Kavkaza vse do najvišjih gorstev Kitajske in Mongolije. Glede na to ni presenetljivo, da velja za dokaj slabo raziskano vrsto, in skoraj vse, kar je danes znanega o njem, je bilo ugotovljeno pri južnoevropski podvrsti *nivalis*. Ta pa je le ena izmed sedmih, ki naseljujejo velika gorstva Starega sveta.

Tipično leto planinskega vrabca lahko začnemo v prvi polovici maja, ko bodo samci s pesmijo, sestavljeno iz skoraj kovinskih zvokov, poskušali pridobiti naklonjenost samic. Par bo pri izbiri skalne razpoke za gnezditvev izjemno previden, saj so surove gorske razmere lahko hitro usodne za zarod. Ključni sta zadostna zaščita pred slabim vremenom in bližina ustreznih prehranjevališč, zaželena pa je tudi izpostavljenost jutranjim sončnim žarkom. Višina (od tal) in bližina drugih parov sta drugotnega pomena – planinskih vrabci lahko gnezddijo posamič ali v manjših ohlapnih kolonijah. Samica se nato loti spletanja gnezda, ki je izdatno podloženo s perjem in dlako, vanj pa leže »hladno-ljubna« jajca: s 30,8 °C ima planinski vrabec eno najnižjih inkubacijskih temperatur med pevkami, ki je za slabih 5 °C nižja od drugih. Ko proti koncu junija skalno votlinico zapustijo prikupni mladiči z živo rumenimi kljuni, se gnezdenje za tisto leto zaključí. Druga legla v istem letu so izjemno redka. Vrabci iz širšega območja se nato zberejo v večje skupine, do nekaj 10 osebkov, v katerih mladiči še do jeseni prosjačijo za grizljaje pri starših. Jate se do pomladi klatijo po visokogorju, v Centralnih Alpah pogosto okrog planinskih koč in smučišč. Ob močnejših snežnih metežih pa se vendarle spustijo malce nižje. Hladno polovico leta preživijo na vegetarijanski dieti iz semen, mrzle noči pa prebijajo vsak v svoji skalni razpoki (navadno v stenah), kjer se temperatura ne spusti pod -10 °C. Pa naj kdo reče, da niso bolj trdoživi od alpinistov!

Mladiči potrebujejo po odhodu iz gnezda še nekaj razvajanja, preden se privadijo na gorske razmere.

foto: Mitja Denac

VISOKO TUDI NA SPISKU ŽELJA

Tudi za tiste, ki so jim gore skoraj drugi dom, je planinski vrabec ornitološka poslastica. Da se ga zunaj visokogorja (morda kar nižje od 2000 m) skoraj ne da videti, pa verjetno ni treba posebej poudarjati – še celo države z ogromnimi populacijami, kot je Švica, imajo le peščico podatkov o vrsti iz nižin. Pri nas ga bomo zaman iskali v Kamniško-Savinjskih Alpah, malce več možnosti imamo v Karavankah, največ pa v Julijskih Alpah. A pozor! Ko se speljejo mladiči in vrabci oblikujejo jate, bomo potrebovali kar nekaj sreče, saj so lahko te tudi v skrajno nedostopnih kotičkih naših gor. Prav tako se ne moramo zanašati na informacije o lokacijah opazovanj vrste iz prejšnjih let. Planinski vrabec je pri izbiri mesta za gnezdenje zelo prilagodljiv, na izbiro vplivajo predvsem snežne razmere, zato gnezdi-

Mlade planinske vrabce poleti izdaja živo rumen kljun, pozimi pa ta nekoliko porumeni tudi pri odraslih pticah.
foto: **Mitja Denac**

ščem ni ravno zvest. Ker se v toplem delu leta prehranjuje predvsem z nevretenčarji, so zanj idealen habitat gorske trate s čim nižjo vegetacijo, po možnosti kombinirane s snežišči (optimalno razmerje je približno 3:2 v prid tratam). Zakaj snežišči? Na njih vrabci brez težav opazijo izgubljene žuželke, ki zaradi mraza postanejo neokretne in morebitna napihana semena. V grobem so lahko to naše oporne točke, ko bomo naslednjič v gorah oprezali za njimi, pred turo pa se spoznajmo še z njegovim petjem in oglašanjem, kar nam bo v izdatno pomoč. Da pa ne bomo sestopa opravili s helikopterjem, se splašča med »ptičarjenjem« v hribih gledati tudi pod noge.

VIŠJE TEMPERATURE? NE, HVALA!

Podnebne spremembe so za planinskega vrabca velika grožnja. Zaradi sprememb v snežnem režimu in višje vegetacije se v Alpah zmanjšuje površina primerne prehranjevalnega habitata, kar se bo oz. se je morda že pokazalo v upadu populacije. To je težko dokazati, saj je vrsta neenakomerno porazdeljena po izjemno zahtevnem terenu in s tem huda zagonetka za monitoring. Zmanjševanje populacij pri tako razdrobljenem arealu vrste lahko privede do še večje izoliranosti in lokalnega izumiranja, na kar že opozarjajo v Pirenejih in Kantabrijskem gorovju – tamkajšnje populacije v hudih zimah (ki jih je vedno manj) namreč pomembno »osvežujejo« prišleki iz Alp. Če bomo torej naslednjič opravili vsaj del poti v hribe z javnim prevozom, nam bo planinski vrabec nadvse hvaležen!

Optimalni prehranjevalni habitat planinskega vrabca so gorske trate, pomešane s snežišči. foto: **Mitja Denac**

VIRI

- BRAMBILLA, M. in sod. (2020): Potential distribution of a climate sensitive species, the White-winged Snowfinch *Montifringilla nivalis* in Europe. – *Bird Conservation International* 30 (4): 522-532.
- MAUMARY, L., VALLOTTON, L., KNAUS, P. (2007): Die Vögel der Schweiz. – Schweizerische Vogelwarte, Sempach, und Nos Oiseaux, Montmollin.
- RESANO MAJOR, J. in sod. (2020): Partial migration of White-winged snowfinches is correlated with winter weather conditions. – *Global Ecology and Conservation* 24 (2020), doi: 10.1016/j.gecco.2020.e01346